

Već godinama sa raznih strana i na različite načine; od uredničkih i saradnika, izdavača i čitalaca, do diskutanta i „faktora“ u forumima i fondovima, pismeno ili usmeno, uzgredno i slučajno, namerno i smišljeno, piše se, govori, izjavljuju da su nam časopisi za književnost, kulturu i društvena pitanja opet, u krizi, da odavno nisu ni tribine sa kojih se čuje, izjakuje borbeno, kritička, dinamična, stvaralačka reč, da jedva, zbog teških materijalnih prilika, izlaze, da, kad su takvi kakvi su danas, ne treba ni da se pojavljuju, da ih niko ne očekuje, da im više niko ne veruje i da neće biti nikakve šeste ako prestanu da izlaze. Ostavljeni takvoj oceni, potisnuti u kakav zapečak raskolnikovski ubogih prostorija, zamenjeni usled uticaja drugih, daleko važnijih, konkretnijih i praktičnijih pitanja koja traže brža rešenja, naši časopisi danas izlaze iz štampe kako mogu i znaju, vrlo često mnogi nikada na vreme, bez određene programske linije, bez proklamovanih književno-teorijskih stavova, bez jasnih nazora o tome šta se hoće i kuda se hoće, bez većeg dejstva na stvaranje i intelektualni razvoj pisaca i publike. Ko zna kako se redakcije i urednici muče da sklope broj, kako su primorani da prave dvobroje, kako da poslednjeg trenutka, pa i posle njega, ne znaju da li će imati da plate štampanje i honorare, ko zna kako su u velikoj oprezi, jako kod nas nema zvanične cenzure, kad treba da se odluče za neki neubedičiv prilog, za nešto što je van serije, što bi moglo da kod osnivača, izdavača, patronata pobudi sumnje i izazove nesporazume, taj se neće zadunuti i taj neće biti u nedoumici kad vidi i oseti izvesnu težest i komociju mnogih ljudi koji figuriraju kao glavni i odgovorni urednici i neće biti daleko od uverenja da bi naši časopisi i bez njih mogli da izlaze, bez njihove odgovornosti, tačno u sadržajnom pogledu onim redom kojim pojedini prilozu pristizu i koje bi mogao da složi kakav sekretar redakcije ili koje drugo službeno lice.

Zato smo, kad danas govorimo o časopisima, prinuđeni najpre da konstatujemo da u jednoj tako očajnoj situaciji niko nije počešćen time što je glavni urednik i svi oni koji to jesu a imaju stvaralačkih, inventivnih, animatorskih i asimilatorskih sposobnosti, morali bi nad sobom da se zabrinu zbog toga što su to što jesu, da postavte pitanje svojoj savesti i savesti, da preispitaju svoju moralnu odgovornost i da, ako to nisu još više ako jesu slučajno, po zaduženju ili po dopuni drugih poslova, izvrše u sebi jednu koncentraciju težnje koja bi ih, u duhu lične linije opredeljenja, učinila stvarno odgovornim pred piscima i čitaocima, pred sadašnjom i još više pred budućnošću. Da kritika časopisa ne bi bila zaista jalova stvar, da se ne bi gubila u praznom u ovom slučaju savršeno nekorisnom nabravanju preispita i međusobne istovetnosti ili sličnosti među onim glasilima koja tobož uređuju lica sa različitim estetičkim koncepcijama, trebalo bi pristupiti izdvajanju pojedinih elemenata iz skice za jedan bolji, aktuelniji, čak i idealniji časopis, a to znači da bi se morala sada, u krajnjem momentu, stvarati skica, nacrt, projekat za jedan, ako ne baš idealan, a ono bar aktuelan časopis.

Izdvojem, zasad, iz tako zamišljene skice tri osnovna elementa: programsku liniju, stvaralaštvo i ličnost glavnog i odgovornog urednika.

Časopis koji hoće da živi, da bude aktuelan, da bude ostvaren i duhovni podatak života i sveočitost vremena, mora da se opredeli i opredeljujući se za borilačku aktivnost, za raspravu o naprednom i nazadnom, o onome što jeste novo i što

FUNKCIJA ČASOPISA DANAS programska linija i stvaralaštvo

10-75039118
vasilije kalezić

ostaje staro, za polemiku u ime istine i stvaralačke snage vodenu argumentatna, za putokaze koji vode napred, za prece-njivanje književnog nasleđa u skladu sa novim senzibilitetom i novim shvatanjem vrednosti, opredeljujući se, na primer, tako, časopis i ljudi koji ga uređuju učinile da i sve što se u njemu objavljuje u poeziji, prozi, drami bude u sadejstvu sa tom linijom, ostane deo te linije, potvrda te linije, a u umetničkim najvišim dostignućima, kako to uvek i biva, stvaralačka prevazišlaženje programske linije, koja je jednom dala podstrek, ideju, obratnjenje. A svemu tome osnovni pečat daje, najčešće i najviše, glavni i odgovorni urednik, koji na časopis za koji odgovara gieda kao na svoje delo, vidi u njemu ostvarenje svojih ideala, bori se da koncepcijski i kompozicijski predstavlja izraz njegove ličnosti, da odražava i njegove napore, njegove ideje, shvatanja, muke urednikovanja koje ga obavezuju da zna na koga i koliko može da se osloni, šta od koga i kada da prihvati i objavi i da ni u kom, ili u poslednjem mogućem trenutku i slučaju govori kao opravdanje za nešto što ni sam ne može i neće da prihvati, a objavio je, da je tako morao, da nije bilo drugog teksta i drukčijeg izlaza. Isključivlj Ljubomir Nedić, sav predano služeći svojoj misli i akciji, pažljivo čitajući svaki tekst i po nekoliko puta, bio je spremam, i radio je tako, da ostvrlja bele, prazne stranice same da ih ne bi popunio onim što nije odgovaralo njegovim zaista strogim kriterijumima. Ali su zato njegovi časopisi bili stvarno njegovi, ponorni deo njega samog, izostrena njegova misao i krvava njegova boljka.

Nijedan od naših književnih časopisa što su ostali potomstvu za spomen i sećanje nije bio bez uzajamnog prožimanja programske linije, stvaranja i ličnosti glavnog urednika. Bogdan Popović je „otvorio prozore“ ka Evropi svojim Srpskim književnim glasnikom, bio je odmeren, taktičan, sa razvijenom pedagogijom ukusa, jasan, dosledan metodi „reda-po-red“, parnasovac, ljubitelj „zlatara reči“, itd. itd., a Škerlić od tog Glasnika stvorio nacionalnu tribinu, poziv na opredeljenja ne samo književna, literarna, estetska, nego i nacionalna, socijalna, politička, bio je to, pod njegovim uredništvom, časopis koji uzdirava iz temelja, koji okuplja najbolje sa svih strana i ostavlja na sve strane, a u svemu najizrazitije nosi škerlićevu energiju, briknu njegovu misao, brigu, velike tokove, pa i mane brzih i nestrljivih reakcija. I u jednom i u drugom slučaju, taj Glasnik ostao je sve do danas tražan po svojoj vrednosti i značaju. Diviljujući u novim uslovima pose prvog svetskog rata različite mene i urednika i sadržajne nosivosti, taj časopis imao je svojih padova i uzleta, koje je donosilo vreme i koje je vreme menjalo, pošto se teško moglo nastavljati tamo gde se nekada stalo, ali bez obzira ne sve to, samo u jednoj maloj kulturi, i u narodu

koji malo ceni književnu tradiciju moglo je da se desi tako kao što se desilo, da taj časopis, koji je neuporedivo značajniji za suštinske tokove u našoj književnosti od, recimo, Letopisa Matice srpske, prestane da izlazi. Ako svojom starinom Letopis treba i mora da znači podatak o početku i primer istrainosti u nastavljaju, mogao bi i jedan Glasnik da predstavlja rast jedne literature, njene lomo-ve i padove u različitim vremenskim periodima. To ne znači da se treba obavezno zalagati za stalni kontinuitet u izlazaću pojedinih časopisa, bez obzira na vreme i prilike, ali ako se već poštujemo ne ke zasluge neka to bude ravnoopravno ili ne na štetu onih koji su zaista zaslužni.

Ovde je prilika da se kaže jedna misao po kojoj časopis zaista treba da žive samo onoliko koliko znaju šta hoće i koliko slede jednu isključivu liniju, jednu programsku osnovu, pa ako je ostvare, potpuno ili delimično, kad ne mogu više, da prestanu, da se ugase, Time u svom htenju i ostvarenju ostaju podatak o vremenu i životu, ostavljaju dokumentat o ljudima koji su ga vodili i sećanja dostojna svakog poštovanja na poduhvate koje su imali. U tako burnom vremenu kao što je bilo meduratno, sve isekcano, izukršano, nejasno, izostreno, a toliko različitih polarizacija snaga i sposobnosti, časopis u imali rečeno izgrađenu fizionomiju i nosili su jedinstven otisak ličnosti koje su ih uređivale. Delujući uvek kratko, odsečno, ratoborno, u teškim krizama društva i u budnoj straži režima, ti časopisi su, u većini slučajeva, znali šta hoće i koliko mogu, i, bez obzira na izvesne nijanse, naročito među naprednicima, nika-da se nisu u programskoj liniji i u umetničkim prilozima mogli pomešati, zameniti, nadoknadivati. Socijalna tendencija u Novoj literaturi i Stožeru, veoma izražena programski i proklamatski, utilitarna, publicistički uglavnom primenljiva za brzo menjanje stvarnosti; daleko liberarnija Naša stvarnost u okupljanju svih naprednih i nezavisnih intelektualaca na levoj strani; Umetnost i kritika, isključivji i ofanzivniji udar; Plamen, Književna republika, Danas i Pečat, sa eruptivnom silinom polemika, sa najvišim zahtevima u pogledu umetničkih ostvarenja, sa tendencijom u književnom stvaranju koja se podrazumeva samo kao neodvojivi deo čistog umetničkog dela. Putevi, Sveočitost, Nadrealizam danas i odde, kao stremljenja ka novim prostranstvima, traženjima i nalaženjima, sa smislom za vrste duhovnih pobuna, akcija i kontemplacija, sa autokritičkim ispovestima, punim ubitačkog dajalektičkog rasuđivanja, — svi ti, i mnogi drugi časopisi, koji su ponekad jedva, zbog političke pristote, cenzure i zabrane, sastavili po tri ili pet brojeva, ostali su do današnjega dana u svojim dometinama značajni po programu koji su sledili i ostvarivali i po ličnostima koje su ih vodile.

Danas u novim društvenim kretanjima, kada samoupravljanje postaje osnova našega daljeg demokratskog razvoja i kada se još uvek tako često od oka ili prema uticaju pojedinaca nejednaki aršinom dele sredstva za opstanak, a programska linija i stvaralaštvo u njemu značaj glavni i odgovorni urednika dobijaju i drukčiji smisao i drugi značaj. Samo treba otvoreno ustati protiv sadašnjeg mrtvila, pasivnosti, činovničkog posla u časopisima, petnaestogodišnjeg ili dugogodišnjeg bledog i bledunjavog potpisivanja pojedinih časopisa, koji se nikako ne menjaju, u kojima se vrlo malo preduzima da se stvari i odnosi promene i čiji urednici, osuđeni da na tom poslu primaju platu, verbalno ističu svoje teške nedace, a i dalje mirno sede spokojno čekajući bolje vreme, da nekako samo od sebe dođe. U sadašnjim prilikama zavisnosti od oblika i načina finansiranja nalaze se mnogi uzroci za ovu duhovnu letargiju, i čovek, po ko zna koji put, zalazi što ne može, kao nekada u meduratno vreme, da se udruži sa grupom istomišljenika, da sakupi nešto od preplate i od svoje ušteđevine, da se liši mnogo čega što ima, ne bi li, tako, učestvovao u sastavljanju jednog programa za časopis, za delovanje u književnosti, jer danas, osetljivi na ono što im se od društva daje, ljudi koji uređuju časopise osećaju se obaveznima prema tom društvu koje je, za njih često, oličeno u fondovima za raspodelu sredstava, i zbog toga vode preterano računa o tome kako će se reagovati na pojedine priloge u časopisu, hoće li i dalje ostati na tom mestu i kako će se ceniti njihov autoritet kasnije.

Nekadašnji predlog za udruživanje prema afinitetima čiji bi temelj činile pozicije borbe za socijalizam i novu kulturu, pošto je bio krnji u pojednostinostima o statusu takvih pisaca i takvog saveza, odbačen je s motivacijom, pored ostalog, da sadašnji časopisi predstavljaju jednu vrstu takvih ili sličnih okupljanja. Zaboravio se pri tome da danas svi ti časopisi mnogo liče jedni na druge, da u toj borbi za statuse, socijalna osiguranja, stanove, ugled, sve je, za mnoge, dobro što se ma gde objavi i pojavi, što se povinuje bilo čijim i bilo kakvim kriterijumima, što nekome i nečemu potvrđuje nekakvu vrednost kojom se opet nešto traži, zahteva, hoće. Ako se samo kritički pristupi, na primer, onim brojnim prikazima knjiga što godinama i u poslednje vreme, naročito, izlaze u Letopisu Matice srpske, gde postoje kao notiranje bibliografskih jedinica, prepričavanja sadržaja, u osnovu gimnazijsko stilsko vežbanje; ako se razmotre uzroci pod kojima je došlo do toga da dva nekadašnja ljuta protivnika, Delo i Savremeni, prvi put u pojevima za isti mesec i istu godinu, štampaju na uvodnom mestu prvog jednog istog pisca, koji u duhu sa tradicijom tih časopisa, ne može im pripadati na isti način; ako se pokuša da razume zašto je u poslednje vreme toliko otupila nekad iskričava, ubojna, mladalački neobuzdana i zato milogrešna ostrica Poljica; ako se shvati zašto Književnost i u utabanom hodu kakni nekad i po dva meseca u izlazaću, — onda se mora, ako ne znati, a ono pretpostavljati da je sazrelo vreme za jedan generalni alarm, koji i buntom, i kritičkom analizom, i strpljivim metodima, kao posledicama, treba da preispita njihove programe, linije opredeljenja, umetničke priloge i da postavi pitanje autoriteta i književne reputacije, moralne i društvene odgovornosti onih ljudi koji sede u redakcijama i ništa manje, i onih koji bi, po svojim sposobnostima za uređivački posao i po energiji javnog suda što ga imaju zahtevali svom umetničkom delu, mogli i morali u njima da se nalaze.

časopis — šta je to?

110-75034631
tomislav ketig

civilizovanja i obrazovanja iz sebe same, nije video tu zemlju ni samu po sebi, a kamoli tek u komplikovanom spletu međunarodnih odnosa, polarizacija i posledica tih spoljnih stanja i zbivanja po nju.

A odbacimo li tu alternativnu časopisa kao tribine za politizaciju života u svojim njegovim varijantama, onda časopis postaje upravo ono što većina naših časopisa danas i jeste: doterana stara dama koja se u svojoj jarpuralističkoj poziciji stalno meškolji i manifestuje grizu savesti povremenim ekskurzijama u sferu politike, sociologije i one rafiniranije žurnalističke forme koja je zapravo stilistička igrarija i parada obaveštenog intelektualca, dakle raskompanovan tekst a svemu i svemušću a povodom neke društvene epizode.

Naša najveća boljka je što želimo da vreme liki na nas, da nas ono potvrđuje i strahovito se ljutimo na njega što nas neprestano negira. To su osnovni izvori svih naših konfrontacija i sve opozicije

izviru iz intimnih sukoba sa vremenom. Jugoslovenski intelektualci — komunisti oboleli su specifične vrste istorijskog i društvenog slepila. Budući večitost u poziciji kreatora društva, nikada u situaciji da se bore za prihvatanje njihovih stavova, oni su zaboravili da se nijedno društvo istoriji, pa ni ovo naše ne može svesno kreirati u totalu i da uvek treba računati sa dosta visokim stepenom autonomije prošle i značajnim procentom nepredvidivosti. To slepilo opaža se bilo koji časopis da otvori i bilo koji teorijski tekst da pročitate. Naši časopisi, dakle, danas više nisu slika društva već su ma mišljenja o jednom procesu koji se apstraktno odvija u člancima, ali se teško može identifikovati sa stvarnim društvenim procesima.

Ušavši u svoje zrelo doba kultura želi da joj se omogući da bude stvaralačka, a njoj se još nudi ono što ona neće — da bude rečita, odnosno praznorečiva, galandajiska, nakičena i našminkana ratnim bojama preživelih koncepcija. Mir i

ambitnost je ono za čim čezne celo ovo društvo, umorno od nametnute dinamike koja premaša njegove snage, pa i kultura. Bitke koje se brzo zaboravljaju i iza kojih ostaje pepeo u koji nijedan potomak neće umočiti prste neka se prenesu u druge, šire medijume. Radio, televizija, kulturne rubrike dnevnih listova mesta su za sukobe i afirmaciju koncepcija. Časopisi, međutim, neka se vrate ulozu koju su uvek imali kada su se izjednačavali sa knjigama, sadržavajući — ne teze i tendencije nego rezultate.

I, eto, suprotno prvobitnoj nameri, sada već sasvim uveren u nepodukomost teza, koje sam napisao za sličnu priliku, sa stvarnim potrebama trenutka, želim časopis osloboditi efemernih obaveza, časopis koji bi izlazio po ritmu stvaranja, onda kada bi njegovi potpisnici: lihi uvereni da je ono što se unutar njegovih korica nalazi predodređeno da traje, da stoji i dragina a ne samo savremenika. Želim časopis koji bi u ovom trenutku finansijske nemoci društva da izdaje sve što je podvedivo pod imenitelj dobre literature u obliku knjige, objavljivao isključivo literaturu shvatajući pod ovim pojmom ono što smo uvereni da će živeti duže od bilo koje mode i bilo kojeg „pravca“.

Takav časopis bi se, uveren sam, daleko više čitao, čuvalo po bibliotekama naporedo sa knjigama, njemu bismo se vraćali i u njemu nalazili razloge za emocionalna uzbuđenja, stvaralačke poduhvate i samopostizanje, oni bi bili jezgno nove tradicije, osnova za bogatija i plmenitija stanja duha.